

El gironí més americà

Dues escenes de Xavier Cugat a la capital del món

Músic i caricaturista, Xavier Cugat (Girona, 1900 - Barcelona, 1990) havia iniciat la seva carrera com a violinista clàssic. A finals dels anys vint, però, va canviar rotundament d'estètica per esdevenir el director d'orquestra més carismàtic de la música llatina als EUA, una imatge que Hollywood va immortalitzar als anys quaranta.

JOAN GAY, JOAQUIM RABASEDA I ANNA COSTAL > TEXT

>> *Retrat de Xavier Cugat com a violinista clàssic realitzat pel seu germà, Francesc Cugat, a l'estil dels cartells que va fer per a l'Associació de l'Òpera de Chicago entre 1915 i 1918.*

El nou hotel Waldorf Astoria de Nova York va obrir les portes l'1 d'octubre de 1931. Situat a Park Avenue, no gaire lluny del Rockefeller Center i l'imponent Radio City Music Hall, substituïa l'antic establiment de la Cinquena Avinguda, construït el 1893 a l'emplaçament on avui en dia hi ha l'Empire State Building, que també es va inaugurar el 1931. Des de la dècada de 1890, diversos músics havien dirigit l'orquestra de l'hotel, que principalment amenitzava àpats de luxe. Ara el seu escenari era l'Starlight Roof, a l'última planta de l'edifici, la divuitena. La sala permetia sortir a sopar a la terrassa, sota les estrelles. Era una de les atraccions de l'edifici. Tanmateix, als anys trenta no hi va haver una única orquestra a l'hotel, ni tampoc un únic espai d'actuació.

A partir de 1933 i durant setze anys, Xavier Cugat va dirigir una de les orquestres del Waldorf. Solien actuar a la Sert Room, una sala de ball decorada amb quinze murals de Josep Maria Sert, que actualment es conserven a Boadilla del Monte. Les pintu-

res representaven «*Las bodas de Camacho*», d'*El Quijote*. L'artista també havia dissenyat el mobiliari, les finestres i el paviment. En aquest marc hispànic i monumental, Cugat dirigia boleros, sambes i tangos. Els seus músics vestien camises llampants i exhibien la sonoritat vistosa de maraques i congues. Aleshores Cugat va esdevenir tota una celebritat de Nova York, un dels personatges de la gran ciutat, el «rei de la rumba».

El 1944, la Metro Goldwyn Mayer va produir el *remake* de *Grand Hotel*, que havia guanyat l'Oscar a la millor pel·lícula de 1932. Van traslladar la història de Berlín a Nova York i van escollir el Waldorf per situar l'entramat de conflictes entre els habitants de l'hotel. Tot passava en un cap de setmana, en el qual Cugat era el veritable protagonista musical. No era la primera vegada que representava aquest paper, el seu. Ja ho havia fet a *You Were Never Lovelier* (1942), *Stage Door Canteen* (1943) i *Bathing Beauty* (1944), entre altres. Però la nova producció certificava el vincle simbòlic entre el músic i el famós hotel novaiorquès. De fet, Cugat vivia al Waldorf.

Tot passava en un cap de setmana, en el qual Cugat era el veritable protagonista musical

The Waldorf-Astoria - Sert Room - Murals by Josep Maria Sert.

2

Abans d'aquesta època en què va consolidar la seva imatge daurada, el gironí ja havia provat sort a la ciutat del gratacels. Francesc, el germà gran de Xavier, va arribar a Nova York el 1912 des de Cuba. I el 1915 s'hi va instal·lar tota la família: els pares Joan i Àguila, els cinc germans i la tia Maria, germana de la mare. Van arribar el 6 de juliol amb el vaixell *Habana*. Vivien al carrer 180, un barri humil, molt per sobre de Harlem, gairebé al final de l'illa de Manhattan. Res a veure amb l'opulència de la ciutat que poc després s'enfilaria fins al cel al Midtown East. Ara bé, la imatge d'un Xavier Cugat d'onze anys, sol i desemparat a la gran illa, dormint en un banc de Central Park, tal com explicava a la seva autobiografia, era una fabulació romàntica amb la qual augmentava l'èpica dels seus inicis.

A Nova York va completar la seva formació de violinista. El 14 de març de 1920 va actuar al Belmont Theatre, amb motiu de la inauguració del National Catalanian Center. Tot seguit, el 27 de juny, va participar a un concert de diferents artistes al prestigiós Carnegie Hall. Hi va tornar dues vegades més el mateix

any, el 27 de juny i el 12 d'octubre, i encara el 17 de març de 1922, quan faltaven pocs dies perquè tornés a Europa per primer cop des de 1904. Era un violinista en plena activitat. El 22 de gener del mateix 1922, l'últim hivern a Nova York, va anar al veïnat de Richmond Hill a Queens. Allí l'esperaven per a una *soirée* de diumenge a la tarda. La filla de la casa va escriure al seu diari: «Cugat és un violinista català de vint anys, amb talent. És una d'aquelles persones que has de conèixer per valorar-la». I així va quedar retratat als diaris d'Anaïs Nin en els anys que tots dos tanquen l'adolescència a la ciutat que mai no dorm.

Joan Gay, Joaquim Rabaseda i Anna Costal formen part del Grup de recerca en Interpretació i creació musicals (2014 SGR 1382) de l'Escola Superior de Música de Catalunya.

>> *Sala de ball de l'hotel Waldorf-Astoria decorada amb quinze murals de Josep Maria Sert, on Xavier Cugat dirigia la seva orquestra.*

COU-LEONOR MUSEU DEL CINEMA - TOMÀS MALLOU

Francesc, el germà gran de Xavier, va arribar a Nova York el 1912 des de Cuba. I el 1915 s'hi va instal·lar tota la família